

STORTINGET

Innst. 257 S

(2020–2021)

Innstilling til Stortinget
fra utdannings- og forskningskomiteen

Dokument 8:81 S (2020–2021)

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Knutsdatter Strand, Marit Arnstad, Åslaug Sem-Jacobsen, Bengt Fasteraune og Ole André Myhrvold om å sikre tradisjons- og håndverksfag som bærere av norsk kulturarv

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen definere kulturarvskoler som skoler som sikrer ivaretagelse av nasjonal verdifull kompetanse innenfor fag som har stor betydning for ivaretagelse av vår kulturarv.
2. Stortinget ber regjeringen etablere en grunnfinansiering for skoler som tilbyr kulturarvfag.
3. Stortinget ber regjeringen utrede finansiering av skoleplasser innen kulturarvfag som ivaretar voksne uten rett til videregående opplæring.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Høyre, Marianne Synnes Emblem, Kent Gudmundsen, Turid Kristensen og Mathilde Tybring-Gjedde, fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Nina Sandberg og Torstein Tvedt Solberg, fra Fremskrittspar-

tiet, lederen Roy Steffensen og Hanne Dyveke Søttar, fra Senterpartiet, Marit Arnstad og Aud Hove, fra Sosialistisk Venstreparti, Mona Fagerås, fra Venstre, Solveig Schytz, og fra Kristelig Folkeparti, Hans Fredrik Grøvan, viser til representantforslaget. Kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby har uttalt seg om forslaget i brev av 15. januar 2021. Brevet følger som vedlegg til denne innstillingen.

Komiteen vil understreke betydningen av tradisjons- og håndverksfag og at disse fagene er viktige bærere av norsk kulturarv. For å ivareta denne kulturarven er det viktig med varige og robuste rammebetingelser. Fagene skal bidra til at landet har den kompetansen som skal til for å kunne ivareta og forvalte kulturarven på en forsvarlig måte. Komiteen har merket seg at statsråden viser til stortingsmeldingen om videregående opplæring som skal komme denne våren. Komiteen vil understreke viktigheten av å definere og avgrense kulturarvskoler og kulturarvfag for å sikre fagmiljøene og den unike kompetansen som finnes ved de ulike skolene som har slike tilbud.

Komiteen har merket seg at det er mange voksne elever ved disse skolene, som ikke utløser samme ordinære statstilskudd som elever med ungdomsrett, uten avkortning. Sett i lys av dette er det viktig at skoler som tilbyr kulturarvfag, har en grunnfinansiering som ivaretar det unike tilbudet, slik at en kan ivareta utdannelsen av dyktige håndverkere – dette for å kunne ta vare på den norske kulturarven og stimulere enda flere til å søke disse utdanningstilbudene i framtiden.

Komiteen deler forslagsstillernes bekymring for ivaretagelsen av opplæringen i tradisjons- og håndverksfag og er enige i at den kompetansen fagarbeidere i disse fagene besitter, er svært viktig for å ivareta kultur-

minner og den kulturarven disse håndverkene utgjør i seg selv. Undervisningstilbudet i disse fagene er i dag et viktig bidrag hvis Norge skal kunne leve opp til forpliktelsene vi har påtatt oss gjennom UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven.

Komiteen viser til at Hjerleid Håndverksskole på Dovre, Møbelsnekkerskolen på Mysen og Plus-skolen i Fredrikstad er håndverksskoler som over mange år har bygd opp en spisskompetanse innen håndverksfag.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil peke på regjeringens og Fremskrittspartiets store satsinger på yrkesfag og at man i nasjonale strategier legger føringer for ivaretagelse av vår kulturarv, herunder også den immaterielle. I Granavolden-plattformen slår regjeringspartiene fast at man vil videreutvikle ordninger som motiverer til å bevare både materiell og immateriell kulturarv og ivareta nye funn, slik at også framtidige generasjoner får glede av viktige kulturminner og kulturmiljøer. De nevnte, og tilsvarende, skoler er bærere og formidlere av denne viktige nasjonale kulturarven.

Flertallet vil vise til innspill fra flere aktører i sektoren som peker på at slike håndverksskoler opplever både strukturelle og økonomiske utfordringer som gjør at de anser grunnlaget for videre drift som usikkert. Det er derfor viktig å få på plass varige og robuste rammebetingelser for å sikre dette. Statsråden peker i sin uttalelse på at problemstillingene knyttet til dette er sammensatte med hensyn til både innhold, struktur og organisering, og at tilbudene også må sees i et livslangt læringsperspektiv hvor alle nivåene i utdanningssystemet må tas i bruk. Aktørbildet er mangfoldig, og både faglig råd og utvalg som gjennomgikk tilbudsstrukturen i perioden 2014 til 2016 og Liedutvalget trakk frem behovet for også å se på hvordan regionale kompetansesentre kan spille en viktig rolle i å styrke arbeidet med å ivareta små og verneverdige fag på en god måte.

Flertallet vil peke på at en samlet utdannings- og forskningskomité i innstillingen til statsbudsjettet for 2021 (Innst. 12 S (2020–2021)) ba regjeringen om å se nærmere på ordninger som skal ivareta nettopp det forslagsstillerne tar opp i dette representantforslaget. Regjeringen ble bedt om å se på ordninger som for eksempel enklere inntak på voksenrett, grunnfinansiering og rettigheter i Lånekassen som styrker driftsgrunnlaget og skaper større forutsigbarhet ved disse skolene, og at slike ordninger eventuelt også kan vurderes i samråd med Kulturdepartementet. Flertallet vil også peke på at familie- og kulturkomiteen i sin innstilling til statsbudsjettet for 2021 (Innst. 14 S (2020–2021)) ba regjeringen om å vurdere mulige støtteordninger for å sikre disse håndverksfagenes fremtid.

Flertallet viser til at statsråden i sin uttalelse har pekt på at hun vil legge frem en melding om videregående opplæring denne våren, og at det vil være naturlig å se friskolenes plass i arbeidet med små og verneverdige håndverksfag i lys av denne meldingen. I denne meldingen vil det være naturlig å omtale innspillene både fra de faglige rådene og utvalgene og fra Liedutvalget og også følge opp merknadene i statsbudsjettet for 2021 både fra utdannings- og forskningskomiteen og fra familie- og kulturkomiteen. Flertallet mener derfor at en oppfølging av de problemstillingene og utfordringene som er løftet i forslaget, best vil kunne ivaretas i prosesser som følger av den snart foreliggende stortingsmeldingen om videregående skole. Å inkludere dette i denne meldingen vil sikre en helhetlig vurdering av utfordringsbildet og også gi best mulighet for å sikre varige og robuste rammebetingelser for ivaretagelse av tradisjons- og håndverksfagene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til representantforslaget og vil understreke at problemstillingene for små og verneverdige fag er sammensatte, både når det gjelder innhold, struktur og organisering. Tradisjonshåndverksfagene har ulik egenart og er organisert på mange ulike måter, og aktørbildet er komplekst og til dels uoversiktlig. Disse medlemmer viser til at det over langt tid har vist seg svært vanskelig å sikre disse fagene gjennom fylkeskommunenes ordinære videregående tilbud, og at det derfor er private aktører som har påtatt seg en stor del av oppgaven med å videreføre utdanningstilbudene. Til tross for at utfordringene er løftet fram en rekke ganger, både politisk og av aktører innen utdanning, kulturminnevern og næringslivet, gjenstår det å finne varige løsninger for de små kultur- og tradisjonshåndverksfagene. Disse medlemmer er bekymret for at dersom det ikke snarest etableres nye ordninger som ivaretar kulturarvfagene, vil de tilbudene og fagpersonene som i dag holder utdanningene oppe, bli borte før det er etablert løsninger.

Disse medlemmer mener en kulturnasjon som Norge må ha som ambisjon at disse fagene skal få varige og robuste rammebetingelser, slik at nasjonen kan ivareta sine forpliktelser til å forvalte og videreføre den immaterielle kulturarven.

Disse medlemmer mener det haster å finne en løsning for å sikre de små håndverksfagene gjennom økt rekruttering og å sikre de skolene som tilbyr slike utdanninger, en forutsigbar og bærekraftig økonomi.

Disse medlemmer mener at det håndverket som de små kultur- og tradisjonshåndverksfagene representerer, ofte er et modningsspørsmål. Det er ofte for tidlig for elevene som går i videregående skole, å få interessen for denne typen spesialisering, og det er først etter

endte ordinært fagbrev at interessen for å spesialisere seg innen denne typen håndverk melder seg.

Disse medlemmer viser til uttalelsen fra statsråden og imøteser en nærmere konkretisering av løsninger for disse fagene i den varslede stortingsmeldingen om videregående opplæring. Disse medlemmer mener det vil være en fordel om Stortinget allerede nå kan vedta noen premisser for det videre arbeidet, og at regjeringen kan komme tilbake til Stortinget i den kommende stortingsmeldingen.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen definere kulturarvskoler som skoler som sikrer ivaretagelse av nasjonal verdifull kompetanse innenfor fag som har stor betydning for ivaretagelse av vår kulturarv.»

«Stortinget ber regjeringen etablere en grunnfinansiering for skoler som tilbyr kulturarvfag.»

«Stortinget ber regjeringen utrede finansiering av skoleplasser innen kulturarvfag som ivaretar voksne uten rett til videregående opplæring.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen definere kulturarvskoler som skoler som sikrer ivaretagelse av nasjonal verdifull

kompetanse innenfor fag som har stor betydning for ivaretagelse av vår kulturarv.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen etablere en grunnfinansiering for skoler som tilbyr kulturarvfag.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen utrede finansiering av skoleplasser innen kulturarvfag som ivaretar voksne uten rett til videregående opplæring.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:81 S (2020–2021) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Knutsdatter Strand, Marit Arnstad, Åslog Sem-Jacobsen, Bengt Fasteraune og Ole André Myhrvold om å sikre tradisjons- og håndverksfag som bærere av norsk kulturarv – vedtas ikke.

Oslo, i utdannings- og forskningskomiteen, den 23. februar 2021

Roy Steffensen

leder

Jorodd Asphjell

ordfører

Kunnskaps- og integreringsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref
2020/4655

Vår ref
21/14-

Dato
15. januar 2021

Representantforslag nr 8:81 S (2020-2021) om å sikre tradisjons- og håndverksfag som bærere av norsk kulturarv

Det er viktig at tradisjons- og håndverksfag, som bærere av norsk kulturarv, får varige og robuste rammebetingelser. Fagene skal bidra til at vi har den kompetansen som skal til for å kunne ivareta og forvalte kulturarven på en forsvarlig måte.

Norge har sluttet seg til Unescos konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Norsk håndverksinstitutt (NHI) ved Maihaugen på Lillehammer har en viktig rolle i oppfølgingen av UNESCO konvensjonen i forhold til tradisjonshåndverk. De har blant annet ansvar for å administrere håndverksregisteret og sekretariatet for små og verneverdige fag. Sekretariatet for små og verneverdige fag har som sin oppgave å gi råd til utdanningsmyndighetene om hvilke fag som bør vurderes som verneverdige, ha oversikt over aktuelle lærebedrifter og å gi informasjon til elever og allmenheten om utdanningsmulighetene innen disse fagene.

Det er mange små tradisjonshåndverksfag i tilbudsstrukturen for videregående opplæring. De fleste tradisjonshåndverksfagene er i utdanningsprogrammet håndverk, design og produktutvikling. Dette utdanningsprogrammet fører fram til 47 ulike yrker og kompetanser. 41 fag er definert som verneverdige og kvalifiserer for ekstra lærlingtilskudd. Felles for fagene er at det er få utøvere, det er behov for et begrenset, men stabilt antall nye lærlinger. Fagene bruker tradisjonelle metoder og materialer og utøvelsen er i stor grad baseres på videreføring av tradisjonelt håndverk.

Fylkeskommunene har ansvar for dimensjonering av tilbudene i videregående opplæring. De verneverdige fagenes egenart som f.eks. bruk av metoder og materialer, geografisk tilknytning, eksisterende fagmiljøer etc. avgjør hvor og hvordan opplæringen organiseres. Noen fag følger 2+2-modellen, andre er organisert som særløp og andre igjen som rene

skoleløp. Dette gir utfordringer både knyttet til rekruttering, dimensjonering og fylkeskommunenes mulighet til å tilby relevant opplæring rettet mot alle fagene. Noen fag er derfor organisert som landsdekkende tilbud eller landslinjer. Friskolene er også viktige opplæringsaktører innen tradisjonshåndverk. Samtidig er det eksempler på at noen fag tilbys både ved en landslinje og i friskole, som eksempel smedfaget som tilbys både ved Hjerleid og ved Odda videregående skole. Dette viser at tradisjonshåndverksfagene har ulik egenart, er organisert på mange ulike måter og at aktørbildet er komplekst og til dels uoversiktlig.

I perioden fra 2014 til 2016 gjennomgikk Utdanningsdirektoratet tilbudsstrukturen sammen med partene i arbeidslivet. Direktoratet nedsatte yrkesfaglige utvalg i tillegg til de faglige rådene for alle utdanningsprogrammene. Flere råd og utvalg pekte på utfordringer ved små fag, dimensjonering av små Vg2-tilbud eller behov for utstyr og teknologi, og argumenterte for å opprette kompetansesentre for å kunne ivareta identifiserte behov. Forslagene om regionale kompetansesentre var imidlertid mindre klare rundt sentrenes utforming. Det er derfor behov for en tydeligere presisering av målgrupper, egenskaper ved fagene som skal inngå, ansvarsfordeling, hvilke oppgaver sentrene kan ha, samt forhold rundt eierskap og styring. For de små verneverdige fagene anbefalte det yrkesfaglige utvalget for immateriell kulturarv og verneverdige fag, regionale kompetansesentre som et av de viktigste tiltakene for disse fagene. Det handlet spesielt om tiltak og virkemidler for å bidra til en bedre koordinering og et mer forutsigbart opplæringstilbud.

Lied-utvalget drøftet også problemstillinger knyttet til små og verneverdige fag i sin utredning. Liedutvalget (NOU 2019: 25) anbefalte at det nedsettes et forprosjekt om kompetansesentre som skal stimulere og tilrettelegge for samarbeid om regionale kompetansesentre mellom fylkeskommunene og bransjene. Utvalget mente det kan være behov for å definere regionale kompetansesentre som har et særskilt ansvar for opplæring i små fag og utstyrstunge fag på Vg2.

Arbeidet med små og verneverdige fag er ikke bare et spørsmål om rekruttering, men også et spørsmål om verdsetting i arbeidslivet og utfordringer med å kunne leve av yrket. Det er derfor viktig å se forvaltningen av kulturminner og kulturliv i sammenheng med yrkesfaglig opplæring i verneverdige tradisjonshåndverksfag.

Utdanningsdirektoratet iverksatte i 2008 en undersøkelse¹ av de små og verneverdige fagene. En av hovedkonklusjonene i rapporten er at utøvere er få, det er små virksomheter og at de møter betydelig konkurranse fra industri, import og hobbyhåndverkere, samt at det er vanskelig å få jobb i fagene. Eksisterende utøvere mister næringsgrunnlag og nye klarer ikke å etablere virksomhet. Markedet alene vil ikke kunne ivareta de gamle tradisjonene i det omfanget som samfunnet og vernemyndighetene ønsker. Rapporten konkluderer med at utdanningssektoren ikke alene kan ta ansvaret for vern av denne delen av den immaterielle kulturarven. Spesielt kultur – og næringsmyndigheter må ta sin del av ansvaret. På bakgrunn av rapporten, anbefalte direktoratet blant annet å etablere et samarbeid mellom KD og Kulturdepartementet om videreutvikling av tilbudet for små og verneverdige fag, samt

¹ Econ Pöyry 2009 - Små håndverksfag

vurdering av virkemidlene. Et resultat av et slikt interdepartementalt samarbeid er etableringen av bachelorutdanningen i tradisjonelt bygghåndverk ved NTNU i Trondheim. Studiet er tilpasset personer med fagbrev som ønsker å spesialisere seg innen bygningsvern. Studiet er etablert på bakgrunn av kompetansebehov beskrevet av kultur- og bygningsvernsmyndighetene. Opplæringen er samlingsbasert og foregår på ulike læringsarenaer som museer som andre som har ansvar for bygningsvern.

Eksemplet viser også at vi må se tilbudene i et livslangt- læringsperspektiv og å ta i bruk alle nivåene i utdanningssystemet. Ikke minst kan fagskolene være egnet som etter- og videreutdanningsaktør for spesialisering innen små fag. I Meld. St. 14 (2019 – 2020) Kompetansereformen Lære hele livet, var et av tiltakene å tillate fagskoler å tilby kortere tilbud og å fjerne begrensningen på 30 studiepoeng i minstelengde på fagskoleutdanningene, slik at fagskolene får anledning til å lage kortere tilbud som arbeidslivet etterspør. Det kan være enklere for utøvere i eksisterende håndverksfag å skape seg et levebrød ved å spesialisere seg innenfor et verneverdig fag.

Som vist er problemstillingene for små og verneverdige fag svært sammensatte med hensyn til innhold, struktur og organisering. Aktørbildet er også mangfoldig. Jeg har som ambisjon at disse fagene skal få varige og robuste rammebetingelser. Dette vil jeg komme tilbake til i melding til Stortinget om videregående opplæring denne våren. Der vil det også være naturlig å drøfte friskolenes plass i arbeidet med små og verneverdige håndverksfag.

Med hilsen

Guri Melby

